

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова Приймальної комісії,
академік НАН України

_____ В. П. Горбулін

Програма

вступного іспиту до аспірантури

зі спеціальності 052 – «Політологія»
спеціалізація – «Національна безпека»

*Програму затверджено на засіданні Вченої ради
Національного інституту стратегічних досліджень
28 лютого 2018 р., протокол № 2.*

Програму розроблено проектною групою
зі спеціальності 052 – «Політологія»
Національного інституту стратегічних досліджень

За загальною редакцією доктора політичних наук,
старшого наукового співробітника М. М. Розумного

Програма вступного іспиту до аспірантури зі спеціальності 052 Політологія» /
за заг. ред. М. М. Розумного. – К. : НІСД, 2018. – 9 с.

ТЕМА 1. ПОЛІТИКА ТА ПОЛІТИЧНА НАУКА. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.

Походження політики. Сутність політики як суспільного явища. Функції політики. Суб'єкти політики. Соціальна зумовленість в політиці. Мораль та політика. Цілі та засоби у політиці. Політика і право. Основні концепції й теоретичні підходи до розуміння політики. Політика як предмет наукових досліджень. Об'єкт і предмет політології. Структура політології як науки. Закони і закономірності науки про політику. Категорії політології. Методологія та методи політологічного пізнання. Прогнозування й моделювання в політичній науці. Інституціоналізація політичної науки. Основні парадигми та школи політології. Місце політології в системі сучасного суспільствознавства. Розвиток політичної науки в Україні.

ТЕМА 2. ПОЛІТИЧНА ВЛАДА ТА ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА. ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ ЯК СПОСІБ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ.

Політика і влада. Сутність та функції політичної влади. Основні концепції влади. Джерела та ресурси політичної влади. Співвідношення політичної та державної влади. Ознаки державної влади. Проблема ефективності політичної влади. Легітимність влади. Співвідношення понять «легальність» влади та «легітимність» влади. Типи легітимації влади за М. Вебером. Типи легітимності влади за Д. Істоном. Джерела легітимності влади та криза легітимності. Принцип розподілу влад та особливості його реалізації в Україні. Форми політичної влади та поняття політичного режиму. Методи здійснення політичної влади. Принципи формування і функціонування влади. Сутність, структура, типологія та функції політичної системи суспільства. Теоретичні підходи до дослідження політичної системи. Модель політичної системи за Д. Істоном. Тенденції розвитку політичних систем. Політична система та політична модернізація. Політичний плюралізм як принцип функціонування політичної системи. Вплив ЗМІ на функціонування політичної системи. Особливості становлення політичної системи України. Перспективи розвитку політичної системи України. Поняття політичного режиму та його типи. Політичні та державні режими. Основні характеристики демократичного політичного режиму. Народовладдя та безпосередня демократія. Основні форми прямої демократії. Референдум як інститут прямої демократії. Принцип представництва: загальна характеристика та особливості інституційних механізмів реалізації. Ліберальна демократія: основні принципи. Недемократичні політичні режими. Авторитарний режим та джерела авторитаризму. Специфіка тоталітарної влади. Основні ознаки тоталітаризму. Теорія демократичного транзиту. Шляхи демократизації політичної влади у посттоталітарному суспільстві. Роль засобів масової інформації у демократизації суспільства. Трансформації політичного режиму в Україні.

ТЕМА 3. ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР ПОЛІТИКИ. ДЕРЖАВА ЯК ПОЛІТИЧНИЙ ІНСТИТУТ. ПРАВОВА ДЕРЖАВА ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО.

Поняття політичного інституту. Різновиди та функції політичних інститутів. Сутність та функції держави. Основні характеристики держави. Концепції походження держави. Тенденції розвитку держави в сучасних умовах. Сучасні теорії держави. Державний суверенітет як умова самовираження і самоутвердження народу. Поняття «форма держави». Форми державного правління. Принцип громадянства та республіканські форми правління. Парламентська форма правління. Принципи парламентаризму. Особливості президентської форми правління. Форми державного устрою. Держава та конституція. Конституція України про форми державного правління та державного устрою. Апарат державного управління. Основні концепції бюрократії. Концепція правової держави. Правова держава: основні принципи та механізми забезпечення. Принцип свободи і принцип правової держави. Недержавні політичні інститути. Поняття, структури та функції громадянського суспільства. Принципи та механізми взаємодії громадянського суспільства і держави. Громадські об'єднання як суб'єкт політичного життя. Групи інтересів й групи тиску. Лобізм: основні види та їх характеристика. Місцеве самоврядування як інститут громадянського суспільства. Стратегічні пріоритети розвитку громадянського суспільства та правової держави в Україні.

ТЕМА 4. ПАРТІЯ ЯК ПОЛІТИЧНИЙ ІНСТИТУТ. ВИБОРИ ТА ВИБОРЧІ СИСТЕМИ.

Політичні партії як суб'єкти політики. Функції політичних партій. Підходи до визначення сутності політичної партії. Основні характеристики політичних партій. Типологія політичних партій. Сучасні тенденції розвитку політичних партій. Внутрішньопартійна демократія. Організаційна структура політичних партій. Проблема фінансування політичних партій. Сутність та типи партійних систем. Партійна система України: основні характеристики. Політична ідеологія у діяльності політичних партій. Функції політичної ідеології. Вплив політичних ідеологій на формування партійних систем. Функція виборів у демократичному суспільстві. Поняття виборчої системи. Типи виборчих систем: загальна характеристика. Особливості мажоритарної виборчої системи. Пропорційна виборча система: основні характеристики та механізми. Змішані виборчі системи. Принципи організації виборчого процесу. Еволюція виборчої системи України.

ТЕМА 5. ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС ТА ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ. СУБ'ЄКТИ ПОЛІТИКИ. ПОЛІТИЧНА СУБ'ЄКТНІСТЬ ОСОБИ. ПОЛІТИЧНІ ЕЛІТИ.

Сутність, структура та чинники політичного процесу. Типологія політичних процесів. Парцелярні та глобальні процеси. Стабільні й кризові політичні процеси. Актори політичного процесу, їх характеристика. Форми політичних процесів. Політична модернізація та політична трансформація. Політичний розвиток та політичні зміни. Реформи, революція, державний переворот. Конституційний процес. Особливості політичних процесів в демократичному суспільстві. Демократичний транзит. Конфлікт у політичному процесі. Причини і типологія політичних конфліктів. Етапи та механізми розв'язання політичних конфліктів. Фактори політичної стабільності. Особливості міжетнічних та міжконфесійних конфліктів. Регулювання державою міжконфесійних відносин. Державне управління як політичний процес. Механізми вироблення та реалізації державної політики. Поняття суб'єкта політики. Класифікація суб'єктів політики. Політика та особа. Поняття та особливості політичної діяльності. Співвідношення цілей і засобів у політичній діяльності. Основні характеристики політичної поведінки. Індивідуальні та масові дії у політиці. Політична поведінка в організованих та стихійних виявах. Протестні акції та рухи в політичному процесі. Особливості масової політичної поведінки. Політична участь та її різновиди. Форми та рівні політичної участі громадян у політичному процесі. Вибори та референдум як основні форми політичної участі. Ідеологія та електоральна поведінка. Політичні еліти як суб'єкти політичного процесу. Політична еліта: сутність і характеристики. Сучасні теорії еліт. Елітаризм та демократія. Сутність та функції політичного лідерства. Лідерство, вождизм, культ особи: порівняльна характеристика. Політичне лідерство та його роль в кризових умовах. Харизматичне політичне лідерство. Суб'єкти політики та політичні рішення. Типологія політичних рішень. Принципи й механізми прийняття та реалізації політичних рішень. Політична відповідальність та механізми її реалізації.

ТЕМА 6. ПОЛІТИЧНА СУБ'ЄКТНІСТЬ ЕТНОСІВ ТА НАЦІЙ. ГРОМАДЯНСЬКА НАЦІЯ ТА ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ.

Поняття «етнос» та «етнічність». Політизація етнічності та її наслідки для держави. Чинники політизації етнічності. Підходи до визначення «нації». Нація як суб'єкт політики. Нація та держава. Національна держава. Основні теорії нації. Поняття національної меншини. Національні меншини в соціальній структурі суспільства: права та обов'язки. Національна ідея та національне відродження. Націоналізм як ідеологія та суспільно-політичний рух. Типологія націоналізму. Національне самовизначення: політичний і правовий зміст поняття. Громадянська нація як спільнота громадян. Поняття та види ідентичності. Теорія ідентичності. Підстави соціальної ідентифікації в сучасних суспільствах. Етнічна, національна та громадянська ідентичність. Політика

ідентичності: основні цілі та принципи. Механізми утвердження громадянської ідентичності в умовах політичної модернізації. Роль держави у формуванні громадянської нації.

ТЕМА 7. ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ ТА ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА.

Сутність та структура політичної свідомості. Теоретичний та емпіричний рівні політичної свідомості. Політична ідеологія та політична психологія. Політична свідомість: індивідуальна, групова та масова. Політичне маніпулювання. Поняття, типи та функції політичної культури. Структура політичної культури: політична свідомість, політичний досвід, політична поведінка. Громадянська політична культура та політичні субкультури. Демократична політична культура. Вплив політичної культури на функціонування інститутів демократії. Напрями формування політичної культури. Особливості формування української політичної культури. Сутність політичної соціалізації, її етапи та механізми. Основні суб'єкти політичної соціалізації.

ТЕМА 8. МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА ТА СВІТОВИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС.

Сутність та структура світової політичної системи. Міжнародна політика та зовнішня політика. Міжнародні політичні відносини як складова світового політичного процесу. Поняття та суб'єкти міжнародних політичних відносин. Сучасні тенденції розвитку міжнародних відносин. Зовнішньополітична діяльність держави: сутність, функція та засоби. Зовнішня політика України. Геополітичний фактор. Геополітичні концепції. Глобалізація та регіоналізація. Сучасні проблеми світової політики. Міжнародні політичні конфлікти та проблема їх врегулювання. Поняття «гібридної війни». Україна в сучасному геополітичному просторі.

ТЕМА 9. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.

Сутність та роль національної безпеки у демократичній державі. Поняття «національні інтереси». Основні сфери національної безпеки. Основні напрями державної політики національної безпеки. Стратегія та національна безпека. Національна безпека: внутрішній вимір. Міжнародна безпека у глобальному та регіональному вимірах. Внутрішньополітичний та зовнішньополітичний елементи у системі національної безпеки. Структура системи забезпечення національної безпеки. Суб'єкти забезпечення та об'єкти національної безпеки. Основні напрями забезпечення національної безпеки. Національна безпека в політичній сфері. Пріоритети національних інтересів України. Стратегічні цілі,

пріоритетні напрями та ключові завдання політики національної безпеки України. Правове регулювання забезпечення національної безпеки в Україні.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДІ ВСТУПНИКА

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
82-89	Добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
75-81		C	Добре (в цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)
67-74	Задовільно	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
60-66		E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)
35-59	Незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)
1-34		F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аляєв Г. Є. Політологія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Полтава : АСМІ, 2007.
2. Аналітична доповідь до Щорічного послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_book/POSLANNYA-2015_giper_new.pdf.
3. Арістотель Політика. Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. – К. : Основи, 2003.
4. Арон Р. Демократия и тоталитаризм / Р. Арон. – М., 1993.
5. Арон Р. Мир і війна між націями. – К. : Юніверс, 2000.
6. Бжезінський З. Велика шахівниця. – Львів-Ів.Франківськ, 2000.
7. Бодуен Ж. Вступ до політології / (Пер. з фр. О.Марштуненко) – К. : Основи, 1995.
8. Вебер М. Политика как призвание и профессия / М. Вебер // Избр. произв. – М., 1990.
9. Видрін Д. Політика: історія, технологія, екзистенція. – К. : Либідь,

2001.

10. Виклики модернізації в Україні: політичні аспекти : монографія / М. О. Паламарчук ; за ред. О. В. Литвиненка. – К. : НІСД, 2014.

11. Гаджиев К. С. Политология. Учебник для высших учебных заведений. – М. : Университетская книга, Логос, 2006.

12. Горбатенко В. П. Політичне прогнозування: теорія, методологія, практика / В. П. Горбатенко. – К., 2006.

13. Даль Р. Поліархія. Участь у політичному житті та опозиція / Р. Даль. – Х., 2002.

14. Донбас і Крим: ціна повернення : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна, О. С. Власюка, Е. М. Лібанової, О. М. Ляшенко. – К. : НІСД, 2015.

15. Донцов Д. Націоналізм. – Вінниця, 2006.

16. Дюверже М. Политические партии / М. Дюверже. – М., 2000.

17. Європейський проект та Україна : монографія / А. В. Єрмолаєв, Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська, О. О. Резнікова [та ін.]. – К. : НІСД, 2012.

18. Зовнішня політика України в умовах кризи міжнародного безпекового середовища : аналіт. доп. / Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська. – К. : НІСД, 2015.

19. Зущик Ю. Лобізм в Україні / Ю. Зущик. – К., 2000.

20. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень : монографія / А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 2013.

21. Конституційні аспекти розподілу повноважень у системі вищих органів державної влади України : аналіт. доп. / М. М. Розумний, І. А. Павленко, О. О. Даниляк, В. С. Караваєв. – К. : НІСД, 2015.

22. Кухта Б. Політична влада та її рішення. – Л., 2006.

23. Кухта Б. П. Політичні еліти та лідерство / Б. П. Кухта, Н. Г. Теплоухова. – Л., 2000.

24. Лисовский С. Избирательные технологии: история, теория, практика / С. Лисовский, В. Евстафьев. – М., 2000.

25. Макиавелли Н. Государь / Н. Макиавелли. – М., 1990.

26. Михальченко М. Корупція в Україні: політико-філософський аналіз : монографія / М. Михальченко, О. Михальченко, Є. Невмержицький. – К., 2010.

27. Основи демократії : Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. А. Ф. Колодій. Третє видання, оновлене і доповнене. – Львів : Астролябія, 2009.

28. Партійна система України після парламентських виборів – 2012: аналіт. доп./ за заг. ред. О. А. Фісуна; Регіон. філіал НІСД у м. Харкові. – Х. : Золоті сторінки, 2012.

29. Перегуда Є. В. Политология : навчальний посібник / Є. В. Перегуда, В. Ф. Панібудьласка, В. Л. Семко, Н. І. Рижко, С. Д. Місержи, В. Л. Стеценко, В. Л. Згурська, В. П. Третяк. – К. : КНУБА, 2011.

30. Перепелиця Г. М. Генезис конфліктів на посткомуністичному просторі Європи / Г. М. Перепелиця. – К., 2003.

31. Політика, право і влада в контексті трансформаційних процесів в Україні / за ред. І. О. Кресіної. – К., 2006.

32. Політична енциклопедія / ред. кол. : Ю. Левенець, Ю. Шаповал та ін. – К., 2012.
33. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку : навч. посібник / за ред. Ф. М. Рудича. – К., 2002.
34. Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – К., 2004.
35. Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і політика // А. Колодій, Л. Климанська, Я. Космина, В. Харченко. – 2-е вид., перероб. та доп. – К. : Ельга, Ніка – Центр, 2003.
36. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги: у 2 т. / К. Поппер. – К., 1994.
37. Прикладна політологія : підручник / за заг. ред. В. Ф. Цвиха. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011.
38. Райковський Б. С. Вибори та виборчі системи: політологічний вимір / Б. С. Райковський. – К., 2009.
39. Розумний М. М. Українська ідея на тлі цивілізації. – К. : Либідь. – 2000.
40. Розумний М. М. Концептуальні засади політики ідентичності в Україні // Стратегічні пріоритети. – 2011.
41. Семенченко Ф. Г. Політична діяльність: аксіологічний вимір / Ф. Г. Семенченко – К., 2011.
42. Сравнительная политика. Основные политическое системы современного мира / Под. общ. ред. В. С. Бакирова, Н.И.Сазонова. – Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2005.
43. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія / М. Т. Степико. – К. : НІСД, 2011.
44. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки. Монографія / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 2010.
45. Теорія парламентаризму: навчальний посібник / М. А. Бучин, У. В. Ільницька, Л. О. Кучма, Я. Б. Турчин. – Львів : Видавництво НУ «ЛП», 2011.
46. Україна і Росія: дев'ятий вал чи Китайська стіна / В. П. Горбулін, О. С. Власюк, С. В. Кононенко. – К. : НІСД, 2015.
47. Україна та проект «русского мира» : аналіт. доп. / С. І. Здіорук, В. М. Яблонський, В. В. Токман [та ін.]; за ред. В. М. Яблонського та С. І. Здіорука. – К. : НІСД, 2014.
48. Українська держава та світове українство: актуальні питання, потенціал і перспективи взаємодії / Л. І. Мазука. – К. : НІСД, 2013.
49. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце века / С. Хантингтон. – М., 2003.
50. Шведа Ю. Теорія політичних партій та партійних систем / Ю. Шведа. – Л., 2004.
51. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки): підручник. – К. : Либідь, 2002.